

شاخصه های مومنین در مسیر احیای سبک زندگی اسلامی براساس بیانیه گام دوم

لیلا دولت خواه^۱، محمود صفایی^۲

^۱ دانشجوی دکتری فقه و مبانی حقوق اسلامی، گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران (نویسنده مسئول)
^۲ کارشناسی ارشد، پیام نور قزوین، گروه انقلاب اسلامی، واحد قزوین، پیام نور، قزوین، ایران

چکیده

بشریت از آغاز خلقت مورد هدایت پروردگار عالم قرار گرفته و هر انسانی که خلق شده بلافاصله مورد هدایت الهی واقع شده و اقوام مختلف نیز از وجود رسولان الهی بهره مند گردیده در این میان، فرستادگان پروردگار سبک زندگی دینی و الهی را به مردم در همه اعصار و قرون یاد داده و بشر از این موهبت برخوردار شده است. این پژوهش با موضوع شاخصه های مومنین در مسیر احیای سبک زندگی اسلامی براساس بیانیه گام دوم می باشد و روش گردآوری اطلاعات کتابخانه‌ای و همچنین روش تحقیق ترکیبی و پردازش اطلاعات توصیفی تحلیلی می باشد نتایجی که حاصل می شود این است که در دین مبین اسلام، کامل ترین جلوه سبک زندگی دینی و اسلامی برای بشریت خاصه مسلمانان معرفی شده است. و بیانیه گام دوم مقام معظم رهبری چشم انداز آینده جمهوری اسلامی ایران و مسیر صدور دقیق و شایسته انقلاب اسلامی به عالم است، و بحث سبک زندگی اسلامی یکی از شاخص های مورد تاکید معظم له در این بیانیه است، لذا در این پژوهش به برخی از اساسی ترین ویژگی های انسان های با ایمان از منظر قرآن که می توانند در تبیین و نهادینه کردن سبک زندگی اسلامی جدید داشته باشند اشاره و مستندات قرآنی لازم بیان گردیده است. و لازم به ذکر است خصوصیات این انسان های توحیدی و مومن، محدود به این چند صفت نبوده ولی تلاش شده مهم ترین شاخص ها که نقش چشمگیری در زمینه تحقق سبک زندگی اسلامی خاصه همخوانی با دیدگاه مقام معظم رهبری داشته باشد مورد تحلیل و بررسی قرار گیرد.

واژه های کلیدی: سبک زندگی، بیانیه گام دوم، ارزشها و مبانی، خصوصیات فردی و اجتماعی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱. مقدمه

نزول قرآن کریم برای تربیت انسان و خروج آنها از جهل و ظلمات، ظلم و شرک و هدایت بشریت به سوی انوار الهی برای نهادینه کردن صراط مستقیم در بین مردم می باشد. «ان هذا القرآن یهدی الی الی قوم» (آیه ۹ سوره مبارکه اسرا) سبک زندگی قرآنی، سبک زندگی در هویت بخشی، رفتار، اخلاق، منش، تعامل و روابط اجتماعی، اقتصادی، سیاسی - فرهنگی و به تعبیر دیگر در همه ابعاد وجودی انسان است. انقلاب اسلامی ایران، از یک هویت اسلامی و دینی به تمام معنا برخوردار و علاوه بر داشتن مولفه های کلیدی چون قدرت، ایدئولوژی، رهبر دینی، همراهی مردمی و ملی برخوردار و وقوع آن برای احیاء فرهنگ دینی و تمدن اسلامی بوده تا در سایه هویت خواهی و آرمان طلبی خود بتواند تامین کننده سعادت دنیا و آخرت انسان ها بوده و ضمن ارایه الگوهای سبک زندگی اسلامی در ایران زمین، زمینه صدور این الگوی دینی را به عنوان یکی از اهداف انقلاب اسلامی فراهم نماید. بدون شک این جامعه باید برای نیل به آرمان خواهی و سعادت طلبی از یک الگوی جامع و ارزشمند که تسهیل گر زمینه نیل به ارزش های متعالی اسلام باشد برخوردار بوده و در این راستا امکان دستیابی افراد جامعه به حیات طیبه مقدور بوده و این مدل الگویی، قابلیت عرضه و صدور به جهان بشریت را داشته باشد. لذا در بیانیه گام دوم مقام معظم رهبری، یکی از شاخص های مهم و اساسی که می تواند هم کشور و هم جامعه ایرانی را به سمت و سوی توسعه و پیشرفت همه جانبه سوق دهد و هم برای دنیا یک الگوی نو، بدیع و شایسته باشد، بحث سبک زندگی اسلامی است. مسئله سبک زندگی از مقوله های مهم قرن حاضر است که در سال های اخیر و به ویژه در بیانیه گام دوم مورد تاکید مقام معظم رهبری بوده به گونه ای که فرمودند: "راه زندگی درست را و سبک زندگی سعادت آمیز را قرآن به روی ما باز می کند". (بیانات در محفل انس باقرآن کریم ۱۳۹۶/۰۳/۰۶)

در این کار پژوهشی که از مدل توصیفی و مطالعات کتابخانه ای و تحلیلی است به این شاخص مهم از دیدگاه اسلام و عناصر تاثیر گذار در این الگو و خصوصیات انسان های موثر در ارایه و عملیاتی کردن این مدل و سبک زندگی پرداخته می شود. البته از بین ده ها ویژگی، چند مورد که از نظر پژوهشگران این کار مهم تر و دارای اولویت بیشتری هستند، انتخاب شده است.

۲. نگاهی به مفاهیم

۱-۲ مفهوم سبک

واژه ی سبک، تعدد و تنوع معنایی فراوان دارد. تداعی سبک مد یا مدل یک لباس، یا شیوه ی اجرای یک قطعه ی موسیقی را در نظر بگیرید. این نمونه ها از بار ارزشی سبک حکایت می کند که بر پایه ی آن، سبک به یک ارزش زیبایی شناختی مرجع اشاره دارد. از سوی دیگر بر مفهومی خنثی دلالت می کند که بر پایه ی آن، سبک ترکیب معنا داری از اجزا می باشد. (اندرودگار و پیترپیچ ویک، ۱۳۹۷، ص ۱۶۹)

در لغت نامه ها برای سبک معانی گوناگون بیان شده است. کلمه ی *Style* واژه ی لاتین *Stiluls* به معنای اشیای نوک تیز مانند نیزه و قلم حجاری بوده است که امروزه این واژه در زبان انگلیسی به معانی مختلف از جمله نوع، روش، سبک، اثاثیه، طراحی چیزی مانند موی سر یا شیء مانند اسباب و وسایل بخصوص آنچه جذاب و جالب باشد بکار میرود. سبک به معنای شیوه و روش انجام کار یا شیوه بیان چیزی یا مد مخصوص در پوشیدن و مد رایج، تجمل، زیاده روی در ول خرجی نیز مورد استفاده قرار می گیرد..(نظری، و شرف الدین، ۱۳۹۴، ص ۱۹۶).

۲-۲ مفهوم سبک زندگی

در دهه های اخیر مفهوم سبک زندگی مورد توجه بسیاری از متفکران رشته های مختلف علمی واقع شده است. در حوزه های روان شناسی، جامعه شناسی، مطالعات فرهنگی، پزشکی، سلامت و مفهوم سبک زندگی به گونه ای فزاینده مورد استفاده قرار می گیرد. علیرغم این اقبال روز افزون شاهد برداشت روشن، شفاف و یکدست و یکنواخت از این مفهوم نیستیم و شاید می توان گفت از دلایل عمده ی این ابهام مفهومی، تنوع دیدگاه هایی است که در رابطه با نگاه به این واژه و کاربرد آن وجود دارد.

برخی سبک زندگی را در حوزه ی رفتارهای مصرفی می دانند بعضی با نگاهی عام تر آن را در کردارهای تولیدی موثر در سبک زندگی می دانند و تنوع دیدگاه ها و نگاه ها به این مفهوم سبب شده که سبک زندگی راهی برای شناخت نگرش ها، ارزش ها، رفتارهای فردی و مستقل از وضعیت طبقاتی آنها معنا پیدا کند.

لذا مفاهیم مهمی می تواند مرتبط با سبک زندگی باشد که از جمله این مفاهیم مهم و کلیدی می توان به طبقه، فرهنگ، خرده فرهنگ، مصرف، منش یا عادت واره، سلیقه، هویت و سنت اشاره کرد.

سبک زندگی شامل نظام ارتباطی، معیشتی، تفریح و شیوه های گذران اوقات فراغت، الگوی خرید و مصرف، توجه به مد، جلوه های عینی شان و منزلت، استفاده از محصولات تکنولوژیک، نحوه استفاده از صنایع فرهنگی، نقاط تمرکز علاقه مندی در فرهنگ مانند دین، خانواده، میهن، هنر، ورزش، و و امثال آن می شود (مهدوی کنی، ۱۳۸۷، ص ۴۸-۴۷).

سبک زندگی شکل مدرن گروه بندی های اجتماعی و منبع هویت انسان است و مانند طبقه یا قومیت به انسان معنی یا حس هویت می دهد. مثلا برای فردمهم است که مانند فلان شخصیت زندگی کند، دیوارخانه اش را فلان رنگ بزند، یا تفریح خاصی داشته باشد. (شریفی، ۱۳۹۹، ص ۴۰).

مولف کتاب سبک زندگی و ابزارسنجش آن، سبک زندگی را شیوه ای نسبتا ثابت می داند که فراداهداف خود را به آن طریق دنبال می کند (کویانی، ۱۳۹۷، ص ۱۶).

گیدنز سبک زندگی را به مجموعه ای از رفتار تعبیر کرده است که فرد آنهارا به کار می گیرد تا نه فقط نیازهای جاری خود را برآورد بلکه روایت خاصی را که وی برای هویت شخصی خود برگزیده است در برابر دیگران نیز مجسم سازد (گیدنز، ۱۳۹۳، ص ۱۲۰).

از نظر آدلر سبک زندگی یعنی کلیت بی همتا و فردی که همه فرایندهای عمومی زندگی، ذیل آن قرار دارد (برزگر، ۱۳۸۸، ص ۳۰).

بورديو: سبک زندگی جنبه ی بیرونی و تجسد یافته ی فرهنگ است که در مجموعه ای از اعمال و دارایی ها یا کنش های فرهنگی نمود می یابد و عاملان اجتماعی در زندگی روزمره ی خود از آن برای شناسایی، بیان هویت، تمایز و بستگی و طبقه بندی استفاده می کنند (نظری و شرف الدین، ۱۳۹۴، ص ۱۷۵).

بنابراین با توجه به برخی تعاریف که در بالا اشاره شد نوع سبک زندگی در نزد اشخاص متفاوت و بعضا دارای تناقض های نیز می باشد در حالی که سبک زندگی اسلامی از تعالیم پیامبر اکرم (ص) است و شخصیت امت پیامبر در قرآن به اخلاق ستوده شده تعالیم پیامبر باروش اخلاقی است. لذا اسلام سبک زندگی را منحصرآ مادی ندانسته برخلاف اکثر تعاریفی که همه به انسان به عنوان یک موجود مادی نگاه می کنند.

مبانی

واژه «مبنا» از ماده بنی در لغت به معنای بنیان، اساس، بنیاد، شالوده و ریشه چیزی و جمع آن مبانی است (دهخدا، ۱۳۷۳، ج ۱۲، ص ۱۷۷۵۸، معین، ۱۳۸۶، ص ۳۷۷۶، عمید، ۱۳۸۱، ج ۲ ص ۱۷۴۸) بنابراین مبانی در هر علم، اساس، پایه، بستر و ساخت های زیرین آن علم است (مودب، ۱۳۸۸، ص ۲۲).

منظور از مبانی سبک زندگی، بنیان ها، باورها، پایه ها و پیش فرض های هر سبکی از زندگی است؛ چراکه هر سبکی بر پایه ها و اساس خاصی بنیان نهاده شده است (صفورایی و اخلاقی، ۱۳۹۷، ص ۱۵).

در زبان انگلیسی برای معادل عبارت «سبک زندگی»، در گذشته از عبارت های «style of life»، «style of living» و «life style» استفاده می کردند، ولی امروزه بیشتر عبارت «Life style» را به کار می برند که آن را برخی «شیوه زندگی» و برخی نیز «اسلوب زندگی» ترجمه کرده اند. (میرساردو، فرهنگ جامع جامعه شناسی، ص ۸۷۵)

«سبک زندگی» از دو واژه «سبک» و «زندگی» تشکیل یافته است. واژه «سبک» در لغت به معنای روش، شیوه، طرز، راه و رسم، قاعده و اسلوب، و کلمه «زندگی» نیز در لغت به معنای عمر، زندگانی، حیات، معاش زنده بودن است. (معین، فرهنگ فارسی ج ۲ ص ۱۸۱۸ انوری، فرهنگ بزرگ سخن، ج ۵ ص ۴۰۱۶ و ص ۳۸۸۹ معین، فرهنگ فارسی، ج ۲ ص ۱۷۵۳، رضایی اصفهانی، ۱۳۹۶، ص ۱۶۵).

ارزش

واژه ارزش به معنای بهاء، قیمت، قدر، برآزندگی، شایستگی، زیندگی، استحقاق، قابلیت و اعتبار یک سند است (دهخدا ۱۳۷۳ ذیل واژه ارزش). معنای عمومی واژه ارزش را با وجود تنوع کاربردش در علوم مختلف می توان مطلوب دانست. در معنای ارزش، مفید، خواستنی، ستودنی، (سبحانی، ۱۳۸۷، ص ۱۴) و مطلوبیت نهفته است (مصباح یزدی، ۱۳۹۰، ص ۱۴۱).

۳- شرح پژوهش

موضوع سبک زندگی همواره مد نظر مقام معظم رهبری بوده و در بیانات مختلف ایشان این اهمیت به وضوح مشاهده می شود. ایشان در دیدار با قاریان و در محفل انس با قرآن کریم (بیانات در محفل انس با قرآن کریم ۱۳۹۶/۰۳/۰۶) می فرمایند:

«اگر با قرآن انس گرفتیم، آن وقت این فرصت و این مجال پیدا خواهد شد که صاحبان فکر از قشرهای مختلف، بر روی نکات قرآنی تدبر کنند، چیزهایی را از قرآن استفاده کنند استنباط کنند، بفهمند و به سئوالات گوناگون جواب دهند. منظورم از سئوالات، شبهه ها نیست منظور سئوالات درباره ی زندگی است. زندگی کردن الان میلیون ها سؤال در مقابل ما است. وقتی که یک جامعه ای با یک حکومتی زندگی را به سمت آرمان هایی دارد حرکت می دهد و حرکت می کند این جامعه با هزاران سؤال مواجه است؛ در نوع ارتباطات، در نوع رفتار، در نوع موضع گیری ها، در نوع دشمنی و دوستی ها، در نوع برخورد با مال، در نوع برخورد با امور دنیا این ها همه سئوالاتی است که مطرح است؛ همه ی این سؤال ها جواب دارد. بشریت گمراه و بدبخت شد، به خاطر این که جواب های درست این سؤال ها را پیدا نکرد. بدبختی امروز دنیا و بشر به خاطر این است که جواب های درست را به این سؤال ها بلد نشد، فرا نگرفت؛ پاسخ های غلط، پاسخ های انحرافی، پاسخ های گمراه کننده دریافت کرد، به ذهنش رسید عمل کرد، لذا امروز رسیده به اینجا؛ دنیا امنیت ندارد صفا ندارد، معنویت ندارد، آرامش روحی ندارد، دل های آحاد جامعه یا یکدیگر صاف نیست؛ این وضعیت امروز دنیا است، همه ی دنیا این جور است.» (بیانات در محفل انس با قرآن کریم - ۱۳۹۶/۰۳/۰۶)

از آنجا که در بیانیه گام دوم، موضوع سبک زندگی و سبک زندگی اسلامی از محورهای مهم مد نظر مقام معظم رهبری می باشد؛ و در بحث سبک زندگی اسلامی، جایگاه دین و اعتقادات انسان های مومن و متدین خاص و ارزشمند می باشد لذا در این کار پژوهشی به اعمال فردی و اجتماعی انسان های مومن، با استفاده از آیات قرآن مجید و احادیث و روایات معصومین (ع) پرداخته می شود زیرا در سایه اعمال مومنانه انسان های با ایمان است که می توان شاهد تحقق و ترویج سبک زندگی اسلامی و قرآنی بود و همین موضوع را به عنوان یک الگوی شایسته به جهان بشریت در این وانفسایی که عالم گرفتار رذائل و پلیدی های خلاف اخلاق شده و روز به روز به انحطاط و پستی گرایش می یابد، معرفی و از آن برای بهره گیری از تعالیم انسان ساز دین مبین اسلام و آرایه الگوی انسان موحد و مومن استفاده نمود.

آنچه امروز جهان بشریت گرفتار آن شده است، سبک زندگی غلط و نادرست غربی بویژه مدل آمریکایی است که عواقب دردناک آن در حوزه های مختلف اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، امنیتی در آمریکا بطور خاص و در کشورهای متاثر از این الگوی نادرست نیز قابل مشاهده عینی می باشد.

بدون شک پذیرش هر گونه سبک و الگوی زندگی توسط هر ملتی سبب بروز عواقب و مضرات بی جبران شده زیرا از الگوهای دینی و سبک زندگی الهی فاصله گرفته شده و در نتیجه همان خسروانی که خداوند تبارک و تعالی در سوره مبارک عصر آیه دوم بدان اشاره دارد؛ «ان الانسان لفی خسر» امروز در چنین جوامعی موضوع قابل رویت می باشد.

از مصادیق این الگو پذیری غلط می توان به افزایش بالای آمار تجاوز، خودکشی، قتل، بیماری های روحی و روانی، بزهکاری و مانند این ها اشاره کرد که از کشورهایی مانند ژاپن، کره جنوبی، کشورهای امریکای لاتین، قاره آفریقا در حد ابتلاء بیشتر می باشد.

لذا مقام معظم رهبری در بیانیه گام دوم می فرمایند: «به همین جمله اکتفا می کنم که تلاش غرب در ترویج سبک زندگی غربی در ایران، زیان های بی جبران اخلاقی و اقتصادی و دینی و سیاسی به کشور و ملت ما زده است. مقابله با آن، جهادی همه جانبه و هوشمندانه می طلبد که باز چشم امید در آن به شما جوان هاست. (بیانیه گام دوم رهبر معظم انقلاب اسلامی خطاب به ملت ایران ۱۳۹۷/۱۱/۲۲) (khamenei.ir)

۴- اعمال فردی مومنین :

۴-۱- تواضع و برخورد کریمانه :

در دین مبین اسلام و در تمام تعلیمات انبیا الهی، موضوع برخورد کریمانه و دوری از رفتارهای متکبرانه توصیه شده است. در قرآن کریم آیات متعددی به مدل رفتارهای انبیا الهی به عنوان الگوی انسان کامل برای بشریت در بسیط ارض اشاره و حتی قرآن از رسولان الهی می خواهد که در برخورد با ستمگران و طواغیت روزگار و معاصرین انبیا نیز با لحن و کلام و رفتاری متواضعانه و کریمانه برخورد نمایند و این موضوع در ماموریت ویژه پروردگار عالم به حضرت موسی (ع) و حضرت هارون (ع) بر دشمنی مورد تاکید قرار گرفته است.

«اذْهَبْ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَّيِّنًا لَّعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَىٰ» (سوره مبارکه طه آیات ۴۳ و ۴۴)

در این آیه خداوند سبحان بر نحوه سخن گفتن متواضعانه و کریمانه که در آن قطعاً اثری از نرمی و احتمال پذیرش و متذکر شدن است تاکید دارد.

در آیه دیگری خداوند سبحان دو صفت مهم از انسان های مومن را بیان نموده است که می تواند در سبک زندگی اسلامی و فردی بسیار مهم و تاثیر گذار باشد .

« و عباد الرحمن الذين يمشون على الارض هونا و اذا خاطبهم الجاهلون قالوا سلاما » (سوره مبارکه فرقان آیه ۶۳)

خداوند تبارک و تعالی در این آیه شریفه وقار و فروتنی را از خصوصیات انسان های مومن بیان می کند . " الذين يمشون على الارض هونا " مومنین کسانی هستند که روی زمین با وقار و فروتنی راه می روند . راغب در مفردات " هون " (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲ق، ص ۱۸۹). را به معنای تذلل و تواضع معنی کرده است . بنابراین می توان گفت مراد و مقصود از راه رفتن کنایه از زندگی کردن در بین مردم و معاشرت با آنها می باشد . لذا مومنین هم نسبت به خدای خود تذلل و تواضع دارند و هم نسبت به مردم و در رفتار آنها مدلی از تصنع و رفتارهای مصنوعی وجود ندارد و به تمام معنا اهل تواضع و فروتنی هستند .

در این آیه همچنین برای انسان های مومن صفت دومی نیز ذکر کرده است که وقتی از جاهلان و انسان های نادان حرکات و رفتارهای زشتی را مشاهده می کنند یا از آنها کلام وسخنی نادرست و زشت می شنوند ، به آنها پاسخی از جنس سالم و سخنی خالی از لغو و زشتی و بیهودگی می دهند . در این آیه «لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَ لَا تَأْتِيَمًا إِلَّا قِيْلًا سَلَامًا سَلَامًا» (سوره مبارکه واقعه آیات ۲۵و۲۶) این نوع رفتار را قرآن یادآور می شود که بندگان رحمان ، جهل جاهدان را با جهل مقابله نمی کنند . پاسخ آنها سلام است یعنی پاسخی سالم و بدور از هر گونه لغو و زشتی.

دین دار عزتمند، دارای نردبانی است به نام فروتنی که از آن بالامیرود و برعزتش می افزاید (امام علی علیه السلام «التواضع سلم الشرف» ، « فروتنی نردبان شرافت و بزرگی است ، (آمدی، بی تا ، ح ۱۰۵۲)؛ سعدی: بلندیت باید، تواضع گزین / که آن بام رانیست سلم جزاین.

امام صادق علیه السلام نیز این معیار را چنین تبیین می کنند: « احبوا للناس ما تحبون لانفسكم» ، « آنچه برای خود می پسندی برای مردم هم بپسند» . (کلینی، ج ۲ ص ۶۳۵). ر.ک : محمدی ریشهری، ۱۳۸۴، ج ۱۴، ح ۲۱۸۳۴)

۲-۴ صداقت در گفتار و کردار

انسان مومن که الگویی انسان کامل یعنی وجود مبارک حضرت ختمی مرتبت محمد (ص) و ائمه معصومین (ع) است ، از قرآن راه و روش صحیح زندگی فردی و اجتماعی را کسب می کند زیرا اعتقاد عملی دارد که «لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ» پس برای بهره گیری از تقلید پیامبر (قرآن کریم و اهل بیت و عترت رسول الله (ص)) می بایست راه های این دو ثقل اعظم را دقیقاً به کار گیرد . روش قرآن در تمامی بیاناتش این است که برای بیان مقامات معنوی ، از خصوصیات رجال

دارنده این مقامات نیز یاد می کند یعنی انسان هایی که باید به خدا و روز قیامت و کتب الهی و فرشتگان و انبیاء ایمان آورند و ضمن ادای فرائض و واجبات، تکالیف الهی مصرحه و موکده در قرآن و فرمایشات نبی اعظم (ص) و ائمه معصومین (ع) را دقیقاً مد نظر قرار داده و گفتار و کردار آنها ایمانی، الهی، قرآنی و صادق باشد تا بتوانند از سبک زندگی ارزشمند دینی و قرآنی برخوردار بوده به نقش الگویی خود به عنوان یک انسان مومن عمل کنند.

در آیه ۱۷۷ سوره مبارکه بقره قرآن از «وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ» استفاده می کند یعنی انسان هایی که در مراتب اعتقادی، اعمال و اخلاق آنها نشأت گرفته از ایمان به خداست "من آمن بالله" و از نظر اعمالی نیز مشمول "اولئك الذين صدقوا" بوده و اخلاقتان نیز مطابق فرمایش قرآن "اولئك هم المتقون" است. پس انسان های مومن کسانی هستند که ایمان آنها کامل است، اهل صدقند، تخلف در آنها راه ندارد، قلب، دل و وجودشان الهی و قرآنی است و این گونه آدمها می توانند الگوی شایسته ای برای ارابه سبک زندگی دینی باشند. «لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُؤْمِنُونَ بَعْدَهُمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ» (سوره مبارکه واقعه آیه ۱۷۷)

۳-۴ تهجد و شب زنده داری و انس و خلوت شبانه با معبود

برای انسان های مومن در قرآن کریم و سخنان نبی اعظم اسلام (ص) و ائمه هدی (ع) پیرامون تهجد و استفاده از فرصت شب و خلوت با معبود تاکیدات بسیاری شده است. بدون شک انسانی که اهل عبادت و شب زنده داری است و زندگی او بر این صراط شکل گرفته است می تواند الگوی شایسته ای برای تحقق کسب زندگی اسلامی و دینی مد نظر است مقام معظم رهبری در بیانیه گام دوم باشد.

در قرآن کریم داریم که «وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا» (آیه ۶۴ سوره فرقان) در معنای قرآنی، کلمه بیتوته یعنی درک کردن شب، که در تفاسیر آمده است چه انسان بخوابد یا نخوابد و کلمه لربهم را متعلق به سجدا و دو کلمه سجدا و قیام راجع ساجد و قائم معنا می کنند و این چنین تعبیر می شود که انسان در بیتوته چه در حال سجده باشد و چه در حال ایستاده، شب را در حال عبادت خداوند سپری می کند و انسانی که به خاک می افتد و خود را بنده درگاه الهی می داند، حتی اگر در بستر شبانه هم باشد از عبادت و عبودیت پروردگار غافل نمی شود. «تَتَجَافَىٰ جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا» (آیه ۱۶ سجده) در روایات آمده است که ابن عباس از حضرت رسول اکرم (ص) نقل می کند که معنای تتجافی جنوبهم عن المضاجع منظور کسانی هستند که قبل از عشا نمی خوابند و خدای تعالی ثنایشان گفته، از آن به بعد صحابه از رفتن در بستر خواب خودداری می کردند مبدا خواب بر چشم آنان غلبه کند، پس وقت نماز عشاء عبارت است از آن هنگامی که هنوز بچه ها به خواب نرفته و بز رگسالان کسل نشده باشند. (سیوطی، ج ۵ ص ۱۷۵)

در مجمع البیان نیز روایتی از امام صادق (ع) ذکر شده است که حضرت فرموده اند: «هیچ حسنه ای نیست مگر آن که ثوابی برای آن بیان شده، مگر نماز شب که خدای عزوجل ثواب آن را بیان نکرده به خاطر عظمتی که داشته، همین قدر که فرموده: «فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ» (سوره مبارکه سجده آیه ۱۷)

۴-۴ کظم غیظ (فروبردن خشم)

خشم از ویژگی های غیر قابل انکار انسان است که در مواقعی بروز آن امری ضروری و لازم و در بعضی اوقات نیز سبب بروز مشکلات مختلفی برای فرد و جامعه می باشد.

انسانی که می خواهد زندگی او جلوه ای از سبک زندگی دینی و مومنانه باشد باید بداند که قرآن کریم در این خصوص می فرماید:

«وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ» (سوره مبارکه آل عمران آیه ۱۳۴)

در معنی لغوی کظم آمده است که در اصل کظم یعنی بستن سر مشک بعد از پرکردن آن بوده که بعداً برای انسان هایی مورد استفاده قرار گرفت که خشم سراسر وجود آنها را در نوردیده ولی سعی و کوشش آنها این است که خشم خود را بروز ندهند و در خصوص کلمه غیظ نیز به معنای هیجان طبع برای انتقام در اثر مشاهده ناملایمات پی در پی است و برخلاف غضب که به معنای انتقام و یا مجازات است و به همین علت است که گفته می شود خداوند تبارک و تعالی غضب می کند ولی گفته نمی شود خدای تعالی غیظ می کند. پس صفت کظم غیظ از صفات مورد تاکید دین مبین اسلام است و به این دلیل به وجود مبارک امام هفتم شیعیان حضرت امام موسی کاظم (ع) گفته می شود.

بدون شک جامعه دینی و جهان بشریت نیاز به انسان های مومن و موحدی دارد که بتوانند این صفت را در خود نهادینه کرده و به منضله ظهور برسانند و چنین انسان هایی می توانند ارایه دهنده الگوی شایسته برای سبک زندگی دینی و اسلامی باشند.

۵-۱ اعمال اجتماعی مومنین

۵-۱ صبر و نیکی

در آیات و روایات شاهد نگاه ویژه و عنایت خاص پروردگار عالم وائمه هدی (ع) به ابرار و نیکان هستیم. انسان های موحد و مومنی که در مراتب والای عبودیت و بندگی و تقرب به درگاه الهی هستند و از نعم خاص الهی برخوردار می باشند. در سوره مبارک انسان، خداوند تبارک و تعالی اوصاف ابرار را به گونه ای بیان می کند که از بارزترین پاداش های الهی بهره مند می باشند.

«إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللَّهِ يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا يُؤْفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا وَيُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَىٰ حَيْثُ مَسْكِنَاتٍ وَأَيْتِيمًا وَأَسِيرًا إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكْرًا إِنَّا نَخَافُ مِنْ رَبِّنَا يَوْمًا عَبُوسًا قَمْطَرِيرًا فَوَقَاهُمُ اللَّهُ شَرَّ ذَلِكَ الْيَوْمِ وَلَقَّاهُمْ نَضْرَةً وَسُرُورًا وَجَزَاهُمْ بِمَا صَبَرُوا جَنَّةً وَحَرِيرًا» (سوره مبارکه انسان آیه ۱ تا ۵)

« به راستی ابرار از جامی می نوشند که مزاج کافور دارد، چشمه ای که بندگان خدا از آن می نوشند و آن را به هرجا که خواهند روان کنند، نیکوکاران به نذر وفا کنند و از روزی که شر آن روز عالمگیر است، بیم دارند و طعام را با آنکه دوستش دارند به مستمند و یتیم و اسیر دهند و منطقتشان این است که ما شما را فقط برای رضای خدا طعام می دهیم و از شما پاداشی و سپاسی نخواهیم پروردگارشان هم در عوض آن صبری که کردند بهشت و دیباپاداششان دهد»

با نگاهی به آیات فوق و تفاسیر آنها، آنچه برداشت می شود این است که انسان مومن وقتی از معرفت و شناخت توحیدی لازم برخوردار باشد، برای خود در امر اجتماعی تکالیف و مسئولیت هایی را معین می کند، ابتدا قصد و نیت فقط رضای خداست و در این راه است که به یاری نیازمندان می شتابد، آنچه از دست او ساخته است در زمینه کمک به ایتام، مستضعفان و فقرا کوتاهی نمی کند، دردهای جوامع بشری را دردهای خود می داند، در نیکی بخل نمی ورزد، و این مدل انسان ها می توانند در اجتماع بشری و جامعه جهانی نیز تاثیر گذار باشند زیرا سبک زندگی فردی و اجتماعی آنها جلوه ای از انسان های موحد، نیکوکار و از سلک ابرار و نیکان است که سبب تحول معنوی در جهان بشریت می گردد.

۵-۲ دفع کردن بدی با خوبی^۳

یکی از مشکلات جوامع بشری به ویژه در بین بخش زیادی از جامعه اسلامی این است که انسان ها کم حوصله و عصبی و زودرنج شده و در برابر هر رفتار اشتباهی و هر گونه بدی و خطا اقدام و عکس العمل نشان می دهند که بعضا سبب بروز حوادث تلخ و ناگواری می شود.

برای تحقق سبک زندگی دینی و اسلامی که نیاز انسان امروز و جوامع بشری است باید تلاش کنیم فرهنگ دینی و توصیه های قرآنی، شاخص عملکرد انسان ها به ویژه مومنین و موحدین گردیده و با پیروی از آنچه که قرآن راهنمایی می کند، تلاش لازم صورت پذیرد. قرآن کریم در این خصوص می فرماید:

«وَيَذَرُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ» و بدی را به نیکی بر طرف می بخشند. (سوره مبارکه قصص آیه ۵۴)

^۳ تفسیر المیزان

آنچه از این آیه برداشت می شود و در تفاسیر مختلف هم پیرامون آن ذکر شده این است که انسان گاهی سهوا و تصادفا به گناهی آلوده می شود، لذا سعی می کند با انجام کار نیکی که ارزش و اهمیت آن نیز از بدی آن در گناه است و یا حداقل در ظاهر معادل آن گناه است، آثار سوء آن را جبران نماید و در این مسیر گاهی انجام کار نیک می تواند وسیله جبران شود و گاهی هم توبه و شستن گناه از دامن خود با انجام توبه. در سوره هود نیز آمده است که «إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ» حسنات گناهان را می زداید و از بین می رود (سوره مبارکه هود آیه ۱۱۴) و همچنین وجود مبارک حضرت رسول اکرم (ص) آمده است که فرموده اند: " کسی که توبه کند مانند کسی است که گناه نکرده باشد، «التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ» (بحرانی، بی تا، ص ۱۸)

پس یکی از خصوصیات انسان موحد و مومن در مسیر الگودهی برای ترویج سبک زندگی اسلامی دفع بدی با بر و نیکی و خوبی است.

۳-۵ جلودار بودن در امر تقوا^۴

انسان مومن موحد برای تحقق سبک زندگی قرآنی و اسلامی، از آیات قرآن بهره می گیرد. موضوع پیشی گرفتن در امور خیر که بارزترین جلوه آن تقوا و پرهیزکاری است، در آیات قرآن بطور مکرر آمده است «وَأَجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا» (سوره فرقان آیه ۷۴)، یعنی ما را پیشوای پرهیزکاران قرار ده. بدون شک برای رسیدن به این مرحله، انسان باید از توفیق الهی برخوردار شود. هم بابت انجام امور خیر و معنوی و ارزشمند و هم بابت به دست آوردن رحمت الهی در سبقت از دیگران در این صراط نورانی لذا وقتی قرار است در امور خیر برای ارایه الگویی متعالی، آرمانی و قرآنی پیشقدم شود باید بداند که مشمول این آیه می شود یا خیر که «فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ» (سوره مبارکه بقره آیه ۱۴۸) و اگر در این مسیر، برای امور معنوی سبقت گیرد آنگاه از قرآن در تداوم این مسیر نیز بهره می گیرد، آنجا که می فرماید «وَسَارِعُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ» (سوره مبارکه آل عمران آیه ۱۳۳) پس بندگان مقرب الهی برای انجام امور خیر و پیشقدم بودن در زمینه تقوا که نتیجه آن معرفی یک سبک زندگی قرآنی و ایمانی است تلاش می کنند و اثرات این نوع رفتار سبب هدایت جامعه شده و مسیر گرایش به تقوای الهی هموارتر خواهد شد.

۴-۵ تشکیل جامعه صالح و شایسته^۵

در تاریخ اسلام، جامعه نبوی همان جامعه صالحی است که پس از هجرت رسول اعظم اسلام (ص) از مکه به مدینه برای نخستین بار در مدینه تشکیل شد و پس از آن تمامی شبه جزیره عربستان را فرا گرفت. پیامبر اکرم (ص) سبک زندگی اجتماعی بر مبنای شاخصه های دینی ارایه داد که در آن جامعه، نماز به پا می شد، زکات ادا می شد، مردم به امر به معروف

^۴ تفسیر المیزان

^۵ ترجمه تفسیر المیزان، ج ۱۴، ص ۵۴۶

و نهی از منکر معتقد بودند و پیمان اخوت و برادری بین انصار و مهاجرین الگویی همیشگی برای مومنین گردید. لذا در تاریخ اسلام این نمونه بی بدیل و کم نظیر است. پس برای تحقق جامعه ای صالح و شایسته باید فرامین کتاب الهی را نصب العین قرار دهیم آنجا که می فرماید

«الَّذِينَ إِن مَكَتَاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ» (سوره مبارکه حج آیه ۴۱)

نکته مهمی که در اینجا باید تذکر داده شود این است که قرآن کریم شاخصه های انسان مومن بر ای تحقق کسب زندگی اسلامی را به طور عام بیان فرموده است و ممکن است در جوامع دینی، معدود افرادی باشند که مشمول مصادیق ذکر شده قرآن نشوند لذا نمی توان مدعی شد که باید همه انسان های مدعی دین و ایمان حتما باید از این خصوصیات ذکر شده در آیه مذکور برخوردار باشند.

بدون شک در جامعه ای که مردم اهل نماز باشند، زکات مال خود را بپردازند، دنبال احیا و اجرای دقیق امر به معروف و نهی از منکر باشند، نتیجه آن یک جامعه صالح و ارزشمندی است که قدرت معنوی مردم آن جامعه به دلیل انجام تکالیف الهی بسیار بوده و این موضوع البته مربوط به یک جامعه خاص و یک جغرافیای ویژه یا سرزمینی مشخص و تاریخ و زمان محدود نبوده، بلکه تا رسیدن و تحقق قیامت، این مدل الگویی می توانند سبب ایجاد یک جامعه سالم و ترویج سبک زندگی اسلامی، دینی و قرآنی باشد.

آنچه در پایان بررسی و بیان این خصوصیات های فردی و اجتماعی می توان بیان شود این است که اگر در جوامع اسلامی شاخص های معرفی شده توسط قرآن کریم و الگوهای که معصومین (ع) تبیین کرده اند، حاکمیت پیدا کند، جامعه جهانی نیز با علاقه بیشتر به این مدل گرایش پیدا کرده و برای تحقق این صفات ارزشمند کوشش خواهد کرد. متأسفانه خود مسلمانان نیز از این شاخص ها فاصله گرفته و امروز عافیت طلبی، مصلحت اندیشی، دنیا گرایی، رفاه خواهی، تکاثر و ازدیاد اموال، شهوات، نفسانیات، حب جاه و مقام سبب شده که اکثر حاکمان کشورهای اسلامی از آموزه های دینی و قرآنی فقط به پوسته و ظواهر آیات و احادیث قناعت نموده و مظاهر فساد دین گریزی و فشار و کم رنگ شدن از توحیدی و الهی در این کشورها رو به فزونی می باشد و در نتیجه مردم این جوامع به اصطلاح اسلامی مرعوب فرهنگ غرب به ویژه فرهنگ آمریکایی شده و اسلام مظلوم بماند و این نقطه تاریکی در کارنامه سران و حاکمان کشورهای اسلامی در عالم به ویژه کشورهای همسایه ما در خلیج فارس و خاورمیانه می باشد.

۶- نتیجه گیری

سبک زندگی مقوله ای است فراگیر که هر انسان و جامعه ای خواسته یا ناخواسته بدان پایبند بوده و به تناسب خاستگاه آن به سبک زندگی وحیانی یا غیر وحیانی تقسیم پذیر است. امروزه نقشه جهانی سازی مدرنیته با ترویج سبک زندگی برخاسته از

ایدئولوژی غیر دینی، بشریت را تحت تاثیر قرار داده و با هدف سیطره و سلطه، تلاش دارد تا سبک زندگی مدرن را در جوامع به ویژه جوامع اسلامی نهادینه سازد و فرهنگ و تمدن خویش را حاکم نماید. مقام معظم رهبری می فرماید: غربی ها برای آنچه آن را جهان سوم می نامیدند، برنامه ریزی کردند، برای تربیت آدم هایی که در این کشورها با اخلاق آنها، با شیوه آنها، با سبک زندگی آنها تربیت بشوند.

با توجه به تاکید مقام معظم رهبری در بیانیه گام دوم بر سبک زندگی اسلامی به عنوان یکی از اولویت ها و ضرورت های کشور و ایجاد بستر لازم برای تحقق آن و لزوم ارایه الگو به جهان بشریت و آشنایی دنیای معاصر با سبک و سیاق زندگی اسلامی و شاخص های انسان های مومن در این کار پژوهشی نسبت به بیان برخی از مهم ترین شاخص های فردی و اجتماعی انسان های مومن که بتوانند مروج و مبلغ و عامل در ارایه سبک زندگی اسلامی بوده و با برخورداری از این شاخص ها، زمینه ساز تحول معنوی در جامعه گردند اقدام گردید. بدون شک خصوصیات و شاخص های فراوان دیگری نیز در این رابطه وجود دارد اما نظر نویسندگان این کار عملی بر این است که اگر این هشت خصوصیت در جامعه نهادینه شود، شاهد تحول به تمام معنا در افراد هم در بعد فردی و هم در بعد اجتماعی خواهیم بود و انسان هایی موحد، مومن، مسئولیت پذیر، مدرک، با احساس، دغدغه مند و دلسوز در مسیر ترویج سبک زندگی اسلامی اهتمام خواهند ورزید و یکی از ضرورت های اصلی نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران و دغدغه های جدی مقام معظم رهبری به فعلیت و عینیت مبدل خواهد شد.

منابع و ماخذ

قرآن کریم

اندروادگار و پیترسج ویک، ۱۳۹۷، *مفاهیم بنیادی نظریه فرهنگی*، مهران مهاجر و محمد نبوی، آگه.

آمدی، عبدالواحد بن محمد تمیمی، بی تا، *غرر الحکم و درر الکلم*، قم، دارالکتب الاسلامی.

بیانات در محفل انس با قرآن کریم - ۱۳۹۶/۰۳/۰۶.

برزگر، ابراهیم، ۱۳۸۸، *روان شناسی سیاسی*، تهران، سمت.

بحرانی، یحیی بن حسین، بی تا، *الشهاب فی الحکم ولاداب*، زبری قاینی، محمد حسن، مشهد، آستان قدس رضوی.

دهخدا، علی اکبر ۱۳۷۳. *لغت نامه*، چاپ دوم. تهران: موسسه چاپ و انتشارات دانشگاه تهران، روزنه.

راغب اصفهانی حسین بن محمد، *المفردات فی الغریب*، القرآن البیروت، دارالعلم (۱۴۱۲ق)

(سبحانی، حسن، ۱۳۸۷، *نگرشی بر تئوری ارزش*، تهران، موسسه انتشارات امیرکبیر.

- رضایی اصفهانی، محمد علی، ۱۳۹۶، *مبانی و اصول عام سبک زندگی*، قم، انتشارات معارف اسلامی .
- سیوطی، عبدالرحمن بن ابی بکر، بی تا، *الدر المنثور*، بیروت، دارالفکر.
- شریفی، احمدحسین، ۱۳۹۹، *همیشه بهار (اخلاق و سبک زندگی اسلامی)*، دفتر نشر معارف
- صفورایی، محمدمهدی، اخلاقی، حلیمه اخلاقی، ۱۳۹۷، *مبانی ارزش شناختی سبک زندگی مومنانه از دیدگاه قرآن کریم*، قم.
- طباطبایی، محمدحسین، ۱۳۷۴، *تفسیر المیزان*، محمد باقر موسوی همدانی، قم، جامعه ی مدرسین حوزه علمیه قم.
- طباطبایی، محمد حسین، ۱۳۹۷، *سبک زندگی مومنانه*، قم، انتشارات قرآن و اهل بیت نبوت علیهم السلام
- کاویانی، محمد، ۱۳۹۷؛ *سبک زندگی اسلامی و ابزار سنجش آن*، قم، پژوهشگاه حوزه دانشگاه.
- کلینی، محمد بن یعقوب، ۱۳۸۳، *اصول کافی*، قم، انتشارات اسوه.
- گیدنز، آنتونی، ۱۳۹۳، *تجدد و تشخیص: جامعه و هویت شخصی در عصر جدید*، مترجم: ماصر موفقیان. نشرنی.
- معاونت سیاسی نمایندگی ولی فقیه در سپاه، ۱۳۹۷، *شرحی بر بیانیه گام دوم*. مرکز چاپ سپاه.
- مهدوی کنی، محمدسعید، ۱۳۸۷، *دین و سبک زندگی*، دانشگاه امام صادق علیه السلام.
- مودب، ۱۳۸۸، *مبانی تفسیر قرآن*، قم، انتشارات دانشگاه قم.
- (میرساردو، طاهره، ساروخانی، باقر، ۱۳۸۸، *فرهنگ جامع جامعه شناسی*، سروش.
- معین، محمد، به اهتمام عزیزاله علی زاده و محمود نامنی (۱۳۸۶). *فرهنگ فارسی معین*. تهران، نامن.
- مصباح یزدی، محمد تقی، ۱۳۹۰، *انسان سازی در قرآن*، قم، انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره))
- محمدی ریشه‌ری، محمد، ۱۳۸۴، *میزان الحکمه*، حمیدرضا شیخی، قم، دارالحدیث.
- نظری، محمد علی و شرف الدین، حسین، ۱۳۹۴، *شاخص های سبک زندگی اسلامی*، قم، موسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی